

Razem tworzymy senioralną przestrzeń

We together create a senioral space

Słowa kluczowe: edukacja dorosłych, uczenie się przez całe życie, jakość kształcenia, aktywne starzenie się.

Key words: adult education, lifelong learning, quality of education, active ageing.

Abstract: Evaluation of the project implementation within the framework of cooperation between the State Higher Vocational School in Tarnów and external entities. **Material and methods.** The results of questionnaires addressed to representatives of five universities of the third age participating in the project (N = 100) were analysed. The material collected concerned the evaluation of the implementation of, and participation in, the events being the components of the project. In the research, an original trademark evaluation questionnaire was used. **Results.** The survey participants assessed the project's implementation at a very high level. The highest scores were given to lectures on history, as well as IT and painting workshops. The results were dominated by very good and excellent grades. The evaluation of the Oxford Debate was slightly weaker, in this case there were discrepancies in the evaluation of participation in this form of education by representatives of various universities. The results of the research allowed for determination of the level of impact of the project implementation on the development of intergenerational solidarity. This impact was rated the highest by students of the Mościce University of the Third Age (UTW Mościce) (75%) and those of the Dąbrowa Tarnowska UTA (65%), both of whom gave very good marks. Very good, and even excellent grades prevailed in the assessment of the teaching conditions – the UTA in Brzesko (100%), the UTA in the Kromka Chleba Foundation (80%).

Wprowadzenie. Edukacyjna przestrzeń dorosłych prowadzona jest wspólnie w dwóch formach – dyplomowej i bezinteresownej (edukacji formalnej i nieformalnej). Pierwszy z nurtów to różne formy szkoleniowe lub kursowe uwieńczone dyplomem będącym dowodem zdania egzaminów. Czynnikiem decyzyjnym podjęcia tego rodzaju edukacji jest zazwyczaj motywacja pragmatyczna i społeczna. Drugi rodzaj edukacji – bezinteresowny – opiera się głównie na motywacji intelektualnej, znacznie bogatszy w zróżnicowane formy organizacyjne: seminaria, odczyty, kluby dyskusyjne, spotkania rozrywkowo-rekreacyjne, terapeutyczne, poradnicze i samokształceniowe (Szarota, 2003; Regulska, 2012). Ta forma realizowana jest przez uniwersytety trzeciego wieku, które włączają osoby starsze do systemu kształcenia ustawicznego, podnosząc ich kompetencje ogólne niezbędne do funkcjonowania we współczesnym społeczeństwie. Cele kształcenia UTW opierają się głównie na tym, aby:

- „ułatwić realizację aspiracji i stymulować rozwój osobisty;
- przygotować do aktywnego i odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu społecznym, kulturalnym, lokalnym, narodowym i globalnym;
- skutecznie przeciwdziałać wykluczeniu i marginalizacji grup społecznych, w tym osób starszych;
- reagować na zmiany związane z rozwojem nauki, techniki i globalizacji” (Ziębińska, 2010, s. 153). W ten sposób „UTW mogą zapewnić osobom starszym zaspokojenie takich potrzeb jak: samokształcenie, poznawanie środowiska, bycie w grupie, akceptację, poszerzanie wiedzy i umiejętności, wypełnienie wolnego czasu, stymulację psychiczną i fizyczną, poznawanie nowych technologii i sposobów komunikowania się, a także stworzenie możliwości realizacji młodzieńczych zainteresowań i zamiłowań” (Borczyk i in., 2014, s. 14).

Edukacja dorosłych prowadzona przez uniwersytety trzeciego wieku spełnia określone funkcje społeczne. Tadeusz Aleksander wskazuje m.in. na funkcję integracyjną, ekspresyjną, profilaktyczną, doświadczeniową (Aleksander, 2013). W roli partnera wspierającego inicjatywy lokalnych UTW i realizującego wymienione funkcje występuje Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie, prowadząc jednocześnie swoje podstawowe zadania statutowe i współpracując z otoczeniem zewnętrznym, aktywnie wspierając rozwój i edukację słuchaczy uniwersytetów trzeciego wieku. Wymiernym przykładem tego typu działań był wieloinstytucjonalny projekt, który został zrealizowany w roku 2017 i sfinansowany w ramach programu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego pn. „Wsparcie Uniwersytetów Trzeciego Wieku”. Wówczas to do MNiSW trafiło 85 ofert, spośród których wybrano 16 najlepszych (MNiSW, dok. elek.).

Cel projektu. Głównym celem projektu pn. „Razem tworzymy senioralną przestrzeń – Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie i Uniwersytety Trzeciego Wieku” było stworzenie przestrzeni do integracji środowiska lokalnych UTW i otoczenia społecznego poprzez wymianę doświadczeń w procesie aktywizacji intelektualnej i społecznej seniorów, głębszego pobudzenia aktywności edukacyjnej i kulturowej oraz mobilności, poszerzenia i pogłębienia ich wiedzy ogólnej i specjalistycznej z wykorzystaniem ich potencjału intelektualnego i społecznego. Realizacja celu przyczyniła się do rozwoju solidarności międzypokoleniowej oraz podniesienia jakości życia seniorów, a także wpłynęła na pogłębienie integracji społecznej osób starszych. Projekt pozwolił na aktywizację intelektualną i społeczną seniorów poprzez organizację zajęć edukacyjnych, kulturowych i społecznych, a tym samym poszerzenie ich wiedzy, własnych zainteresowań i pasji. Wsparcie skierowane zostało na istniejące i aktywnie funkcjonujące uniwersytety trzeciego wieku, pochodzące z różnych regionów Małopolski, co doprowadziło do zwiększenia integracji seniorów z różnych UTW.

Realizacja projektu. W projekcie trwającym od 14 lutego do 15 grudnia 2017 roku uczestniczyło 5 uniwersytetów: Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Tarnowie, Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Dąbrowskim Domu Kultury, Uniwersytet Trzeciego Wieku w Brzesku przy

Miejskim Ośrodku Kultury, Tarnowski Uniwersytet Trzeciego Wieku. Fundacja Kromka Chleba, Mościcka Akademia Trzeciego Wieku w Tarnowie przy Stowarzyszeniu Absolwentów i Przyjaciół IV Liceum. Koordynatorem wszystkich działań była Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie. W ramach realizacji projektu podjęte zostały działania, które stworzyły możliwość praktycznego kształcenia seniorów. Prowadzone były liczne wykłady naukowe, warsztaty w ramach kształcenia praktycznego, lektoraty rozwijające sprawność intelektualną, spotkania integracyjne oraz wyjazdy i spotkania poszerzające wiedzę. W procesie nauczania fundamentem był edukacyjny dialog, w którym urzeczywistniła się idea personalizmu i afirmacja człowieka. Projekt w swojej formule upowszechnienia nauki, kultury, sztuki a zwłaszcza historii powszechnej jak i lokalnej zakładał wyjazdy studyjne – dzięki którym seniorzy zdobyli wiedzę w formie osobistego doświadczenia, zetknięcia się z kulturą, sztuką, historią i głębsze poznanie nie tylko teoretyczne, ale osobiste doświadczenie poruszanych zagadnień.

Projekt poprzez doświadczenie wyjazdów, spotkań osób starszych wpłynął na podwyższenie jakości życia i zapobieganie wykluczeniu społecznemu. Skupienie działalności senioralnej wokół PWSZ w Tarnowie pozwoliło na promocję kształcenia wyższego i popularyzację kultu rozwoju bez względu na wiek. Efektem mierzalnym projektu była liczba przeprowadzonych: wykładów (101 h), warsztatów (268 h), lektoratów (217 h), spotkań kulturowych w ramach działalności lokalnej, m.in. poprzez udział w warsztatach Debat Oksfordzkich, które stanowiły okazję do międzypokoleniowej wymiany wiedzy i doświadczenia (55 h), wyjazdów studyjnych (19 wyjazdów).

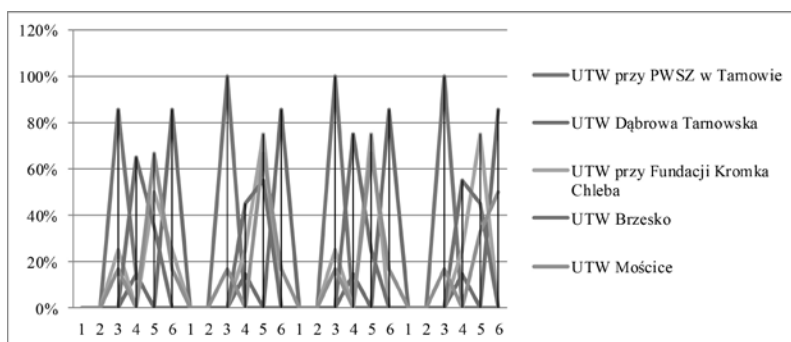
Materiał i metody. Jedną ze składowych projektu były prace związane z podsumowaniem i oceną realizacji. W tym celu przeprowadzona została ankieta monitorująca zajęcia w ramach projektu. Druki ankiety zostały przekazane wszystkim uczestnikom projektu. Badanie przeprowadzono w październiku 2017 roku. W omawianej analizie podano wyniki ankiet dla losowo wybranych przedstawicieli pięciu uniwersytetów trzeciego wieku biorących udział w realizacji projektu (N = 100, 20 ankiet z każdego z uniwersytetów). W badaniach posłużono się autorskim kwestionariuszem oceny. Kwestionariusz składał się z dwóch części. W pierwszej części wyszczególniono wszystkie wydarzenia (wykłady/warsztaty) realizowane w każdym z uniwersytetów. Zadaniem respondentów było dokonanie oceny w zakresie 4 kryteriów: jasność przekazu treści nauczania przez prowadzącego, interesujący (aktywny) sposób prowadzenia zajęć, dostosowanie tematu do potrzeb uczestników, atmosfera sprzyjająca otwartej komunikacji i współpracy. Uczestnicy badania dokonali oceny tych zajęć, w których brali udział. Druga część kwestionariusza zawierała 2 pytania: pierwsze dotyczyło oceny wpływu realizacji projektu na rozwój solidarności międzypokoleniowej, w drugim natomiast skupiono się na ocenie warunków prowadzenia zajęć dydaktycznych. W badaniach posłużono się 6-stopniową skalą Likerta (1 – bardzo źle, 2 – źle, 3 – przeciętnie, 4 – dobrze, 5 – bardzo dobrze, 6 – wzorowo).

Wyniki i dyskusja. Na podstawie przeprowadzonych badań odnotowano, że poziom oceny jakości uczestnictwa w poszczególnych wykładach lub warsztatach

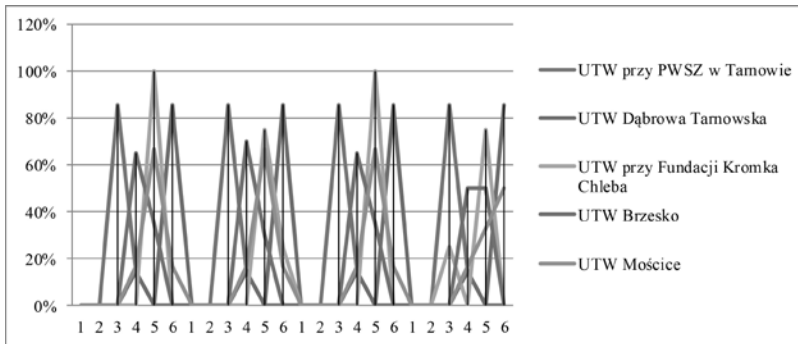
w obrębie 4 kryteriów kształtował się w granicach oceny 4–6. Oceny na poziomie „przeciętnym” stanowiły nieznaczny procent wszystkich wyników. Nie odnotowano ocen negatywnych. Rezultat ten pozwala stwierdzić wysoki poziom zadowolenia uczestników poszczególnych wydarzeń. Analiza badań wykazała zróżnicowanie w ocenie wykładów/warsztatów dokonanej przez respondentów będących przedstawicielami poszczególnych uniwersytetów. Słuchacze UTW przy PWSZ w Tarnowie najwyższą ocenili wykłady o tematyce historycznej, m.in.: „Tajemnice zjazdu gnieźnieńskiego” i „Zrozumieć Rewolucję Francuską”. Zajęcia te uzyskały ocenę wzorową w zakresie jasności przekazu, sposobu prowadzenia zajęć, atmosfery sprzyjającej otwartej komunikacji i współpracy – (85%) oraz w zakresie dostosowania tematu do potrzeb uczestników – (65%). Dużym zainteresowaniem uczestników, a tym samym wysoką oceną realizacji charakteryzowały się zajęcia IT – wyniki badań przeprowadzonych wśród uczestników UTW w Dąbrowie Tarnowskiej wykazały, że zajęcia te zostały ocenione wzorowo przez wszystkich uczestników (100%), podobne wyniki odnotowano również w UTW przy PWSZ w Tarnowie. Jest to niewątpliwie potwierdzenie, że seniorzy mają olbrzymią satysfakcję z faktu osiągnięcia możliwości funkcjonowania w do tej pory nieznaną przestrzeni, zarezerwowanej głównie dla młodszego pokolenia. Tak zwane bycie na bieżąco z nowymi technologiami w sposób oczywisty prowadzi do podwyższenia samooceny i zaktualizowania własnego miejsca w społeczeństwie (Tomczyk, 2015, s. 141).

Tematyczne zróżnicowanie zajęć dla słuchaczy wszystkich UTW pozwoliło na elastyczny wybór uczestnictwa w poszczególnych wydarzeniach. Dzięki takiemu rozwiązaniu również warsztaty z zajęć artystycznych cieszyły się dużym uznaniem wśród uczestników. Dowodem tego jest ocena dokonana przez przedstawicieli UTW przy Fundacji Kromka Chleba, w której odnotowano, że wszyscy uczestnicy „Warsztatu z podstaw malarstwa plenerowego” ocenili to wydarzenie na ocenę bardzo dobrą.

Pewnego rodzaju innowacją, zaproponowaną w ramach projektu, były warsztaty Debat Oksfordzkich. Uczestnicy tych zajęć wzięli udział w spotkaniach prowadzonych metodą *open space*, warsztatach z komunikacji i wystąpień publicznych dla seniorów i młodych a także przeprowadzili debatę podczas konferencji podsumowującej projekt. Prezentację oceny poszczególnych warsztatów, prowadzonych w ramach Debat Oksfordzkich uwzględniającej 4 kryteria oceny zawierają rysunki 1,2,3.

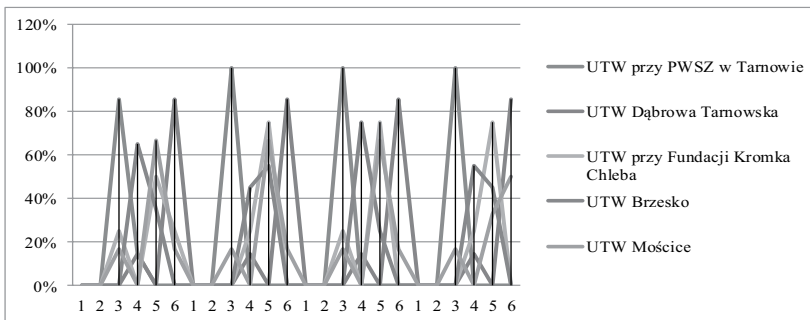

Rys. 1. Porównanie oceny realizacji warsztatu metodą *open space* przez słuchaczy 5 uniwersytetów
 Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Rys. 2. Porównanie oceny realizacji warsztatu komunikacji i wystąpień publicznych dla seniorów i młodych przez słuchaczy 5 uniwersytetów

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

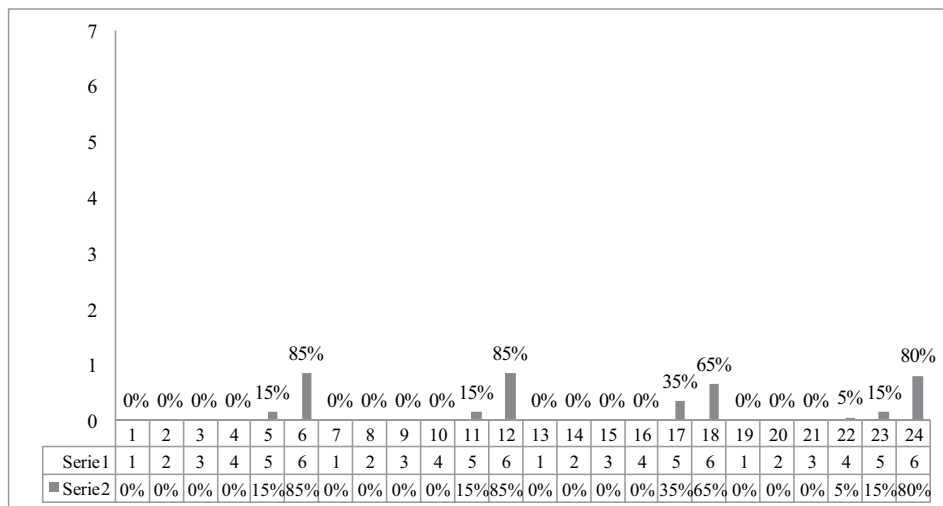

Rys. 3. Porównanie oceny realizacji warsztatu Debata Oksfordzkiej przez słuchaczy 5 uniwersytetów

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

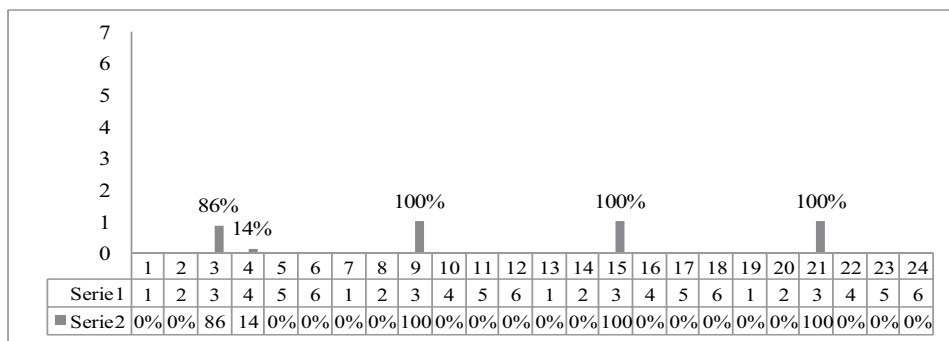
Wspólna edukacja osób młodych i starszych poszerzyła przestrzeń dyskusji, stworzyła możliwość porównywania odmiennych doświadczeń. Jak zauważa Beata Bugajska, realizacja takich przedsięwzięć pozwala na wzajemne uczenie się, naprzemienne pełnienie roli nauczyciela/mentora, w którą wchodzi zarówno osoby młode, jak i starsze. Wynikiem takich działań jest wydobycie obustronnego potencjału – osób starszych z korzyścią dla ich rozwoju i edukacji osób młodych (Bugajska, 2016). Realizacja tej części projektowej wymagała dużego zaangażowania ze strony organizatorów i uczestników zajęć. Warsztaty te zostały zrealizowane z udziałem przedstawicieli wszystkich UTW biorących udział w projekcie. Ocena jakości uczestnictwa w warsztatach była zróżnicowana. Najslabiej udział w tej formie kształcenia ocenili słuchacze UTW przy PWSZ w Tarnowie. Z kolei formuła ta cieszyła się uznaniem wśród słuchaczy UTW w Dąbrowie Tarnowskiej i Brzesku. W realizację warsztatów z entuzjazmem włączyli się także nauczyciele i uczniowie szkół średnich z tych miejscowości. Uwieńczeniem współpracy była publiczna Debata Oksfordzka przeprowadzona na zakończenie projektu z udziałem uczniów i seniorów.

Odwołując się do wyników badań, nie stwierdzono znaczących rozbieżności co do oceny poszczególnych zajęć zrealizowanych dla słuchaczy wszystkich uniwersytetów. Przykładowe oceny wykładów/warsztatów zostały zaprezentowane na rysunkach 4 i 5.

Rys. 4. Analiza wykładu „Tajemnice zjazdu gnieźnieńskiego”, zrealizowanego w UTW przy PWSZ w Tarnowie – przykład wysokiej oceny

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Rys. 5. Analiza warsztatu „Komunikacja i wystąpienia publiczne dla młodych i seniorów”, zrealizowanego w UTW przy PWSZ w Tarnowie – przykład niskiej oceny

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

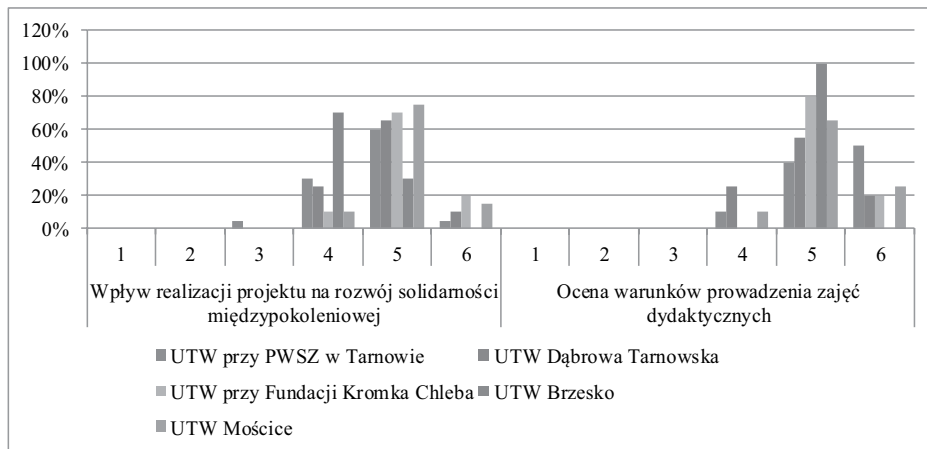
W końcowej części kwestionariusza zadano dwa pytania podsumowujące realizację projektu. Wyniki pozwoliły określić poziom wpływu realizacji projektu na rozwój solidarności międzypokoleniowej. Wpływ ten najwyżej ocenili słuchacze UTW Mościce – 75% z nich oceniło go na poziomie bardzo dobrym oraz słuchacze UTW z Dąbrowy Tarnowskiej wskazując ocenę bardzo dobrą w 65%.

W ocenie warunków prowadzenia zajęć dydaktycznych również odnotowano bardzo pozytywny rezultat. W wynikach przeważały oceny bardzo dobre – UTW w Brzesku (100%), UTW przy Fundacji Kromka Chleba (80%), a nawet oceny wzorowe – UTW przy PWSZ w Tarnowie (50%). Szczegółowe dane zawiera tabela 1. Graficzna prezentacja wyników została zawarta na rysunku 6.

Tabela 1. Wyniki oceny realizacji projektu

	Wpływ realizacji projektu na rozwój solidarności międzypokoleniowej						Ocena warunków prowadzenia zajęć dydaktycznych					
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
UTW przy PWSZ w Tarnowie	0%	0%	5%	30%	60%	5%	0%	0%	0%	10%	40%	50%
UTW Dąbrowa Tarnowska	0%	0%	0%	25%	65%	10%	0%	0%	0%	25%	55%	20%
UTW przy Fundacji Kromka Chleba	0%	0%	0%	10%	70%	20%	0%	0%	0%	0%	80%	20%
UTW Brzesko	0%	0%	0%	70%	30%	0%	0%	0%	0%	0%	100%	0%
UTW Mościce	0%	0%	0%	10%	75%	15%	0%	0%	0%	10%	65%	25%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Rys. 6. Porównanie oceny realizacji projektu przez słuchaczy 5 uniwersytetów

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Podsumowanie. Zrealizowany projekt na rzecz UTW z województwa małopolskiego potwierdził doskonałą więź współpracy między Państwową Wyższą Szkołą Zawodową w Tarnowie a seniorami. Działania podjęte w ramach wspólnej integracji rozbudziły dalsze oczekiwania rozwoju i edukacji senioralnej oraz chęć tworzenia

przestrzeni wspólnej aktywizacji. Duża skala projektu wpłynęła pozytywnie na świadomość otoczenia społecznego projektu oraz pozwoliła zintegrować ludzi z różnych środowisk, o różnym statusie społecznym i różnych zainteresowaniach. Zebrany materiał badawczy jednoznacznie wykazał, że realizacja opisanego projektu została oceniona na bardzo wysokim poziomie. Stanowi to asumpt do realizacji kolejnych działań w tym zakresie.

Bibliografia

1. Aleksander T. (2013), *Andragogika*, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji, Radom – Kraków.
2. Borczyk W., Nalepa W., Knapik B., Knapik W. (2014), *Standardy działania uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce*, Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wiek ; Fundacja Rozwoju Ziem Górskich, Nowy Sącz.
3. Bugajska B. (2016), *Inkluzja osób starszych w proces kształcenia w szkole wyższej*, (w:) *Znane i nieznanne oblicza starości jako obszar wyzwań dla społeczeństw XXI wieku*, (red.) M.H. Herudzińska, I. Błaszczak, Wydawnictwo SGGW, Warszawa, s. 241–255.
4. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, *Lista projektów UTW rekomendowanych do finansowania*, https://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2018_04/7865ff71e727a7701bd94ef84d6db0e9.pdf (dostęp z dnia 29.06.2018).
5. Regulska A. (2012), *Działalność uniwersytetów trzeciego wieku w aspekcie aktywizacji seniorów*, „Roczniki Pedagogiczne”, nr 1, s. 109–127.
6. Szarota Z. (2003), *Edukacja dorosłych w Polsce – wyzwania i możliwości*, „Edukacja Dorosłych”, nr 4, s. 11–22.
7. Tomczyk Ł. (2015), *Edukacja osób starszych. Seniorzy w przestrzeni nowych mediów*, Difin, Warszawa.
8. Ziębińska B. (2010), *Uniwersytety Trzeciego Wiek jako instytucje przeciwdziałające marginalizacji osób starszych*, „Śląsk”, Katowice.

dr Wioletta JACHYM – Zakład Pedagogiki, Instytut Humanistyczny, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie, e-mail: w_jachym@pwsztar.edu.pl

dr Małgorzata KOŁPA – Zakład Pielęgniarstwa, Instytut Ochrony Zdrowia, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie

mgr Aneta ŻURAWSKA-LANY – Zakład Grafiki, Instytut Sztuki, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie